<u>התעוררות / התלבשות הביתן</u>
הצעה לביאנלה של ונציה 2019 / נורית דוד

בסיפור "העסק המאושר" שליווה את תערוכתי האחרונה "בגדים לשום איש / מתווה לעסק" (גלריה גבעון 2017) אני מזכירה את חגיגות העשור למדינה. תקופה זו מתוארת בין השאר כך בויקיפדיה: "חגיגות העשור נערכו בארץ בתקופה של שקט בגבולות...המצב הכלכלי במדינה התייצב בתקופה זו. אוכלוסיית המדינה גדלה...המדינה יצאה לאיטה ממשטר הצנע. שכבות נרחבות באוכלוסייה זכו לרווחה כלכלית...שוכני המעברות החלו לעבור לשיכוני קבע...המצב הפוליטי במדינה היה יציב, שלטונו של ראש הממשלה ושר הבטחון דוד בן גוריון, שנמשך זה כבר לכל אורך תקופת העשור היה ללא עוררין ונשיא המדינה יצחק בן צבי, שזה לו כבר 6 שנים בתפקיד, היה פופולרי ומקובל כנשיא עממי וצנוע. היתה בעם הרגשה שמדינת ישראל הגיעה למנוחה ולנחלה...בתחושה זו של אופוריה נערכו חגיגות העשור באווירה חגיגית במיוחד."
בסיפור שלי אני חוזרת לנקודת זינוק זאת ומעניקה מסלול אחר מזה שהתרחש למעשה, הן למשפחה והן למדינה. המשפחה בסיפור ניצלת הודות להקמת עסק משפחתי שמייצר וריאציה ישראלית של 'טוקונומות'. טוקונומה היא חלל תצוגה קטן מוגבה מעט מן הרצפה, שהיה חלק מכל בית יפני מסורתי. בטוקונומה תלו ציור מגילה מאורך שהוחלף עם עונות השנה והניחו סידור פרחים, מבחר מפרחי העונה, ולעתים גם חפצי אמנות. בסיפור אני מעניקה לטוקונומה אוטונומיה, כזאת המצופה מאמנות: "הטוקונומה היא כמו מסגרת תמונה שהתרחבה וגדלה ובה גר הציור בבית משלו... על הטוקונומה להביא פנימה את החוץ ולהיות מסוקסת, מיובלת, זרה. אם תהיה נעימה למראה, תיספג בבית ותישכח. עליה להיות שעון מעורר לעבודת הבוקר... כדי למלא את תפקידה, הטוקונומה לא תוכל באמת להיות בבעלותך, היא אינה רכוש, היא תודעה שאינה ניתנת לריסון, חורגת ואפילו מסוכנת... כדי להיות כזאת ממש, על החפצים בטוקונומה להיות מה שאנו קוראים 'חפצים עֲרִים'... משום שהגומחה היא תחום חוץ טריטוריאלי בביתך שלך היא מאפשרת תרגול של ויתור על בעלות ששכר בצידו: בכל בית ובית שבו הפקיעו פינה כמו שלחו יד מושטת אל הגומחות בבתים אחרים וכך נוצר שיתוף שעיקרו ערנות ורעננות."
לתערוכת העשור שנערכה בבנייני האומה בירושלים, שתיאור מלא ומרתק שלה ניתן למצוא ב'מחסן' של גדעון עפרת, היה תפקיד מרכזי בייצוג דינמיות העשייה של המדינה הצעירה. בול שיצא לכבוד התערוכה (איור 1) מראה איור של הבניין שהפלא ופלא דומה כל כך לביתן הישראלי בביאנלה של ונציה (איור 2). שניהם תוכננו על ידי זאב רכטר בסגנון הבינלאומי בראשית שנות החמישים. ואף שידוע המשפט שאמר דוד בן גוריון לנוכח ציורו הגדול בכניסה לתערוכה של זריצקי: "אפשר עם אמנות מודרנית ואפשר גם בלי", העובדות בשטח מראות שהמודרניזם שלט בתערוכת העשור והיה הביטוי האולטימטיבי למדינה ההולכת ונוצרת.
"ביתן" הוא מבנה עראי, או מבנה שיש לו שימוש עונתי ותכנים משתנים. הוא מזווג היטב למושג 'תערוכה' – תצוגה זמנית שצצה, נפקחת, פורשת מוצגים לראווה, לראייה, ואחר כך ננעלת, נעצמת. הזמניות והעונתיות הם גם עוצמתה, חיוניותה וחגיגיותה של תערוכה. מה שמוצג בתערוכה יכולה להיות לו נגיעה למציאות, אך לעולם אינו עושה את הצעד הדרוש להיבלע בה ולהיות חלק ממנה. במובן מסוים כל תערוכה, ולא רק תערוכת ציורים, היא דו ממדית, מתפרשת לרוחב כדי להיראות היטב לעין. בשל נסיגתה זאת מהמציאות תערוכה מוכשרת 'לייצג' – להצביע על טווח מציאות רחב ומלא יותר שאינו נוכח. בהקשר זה, השימוש שלי בחומרי פלסטיק זולים ופגיעים כמו פוליגל ומפל (דלים אפילו יותר מדיקט), בהיותם חומרי תחליף, מאפשר סוגסטיה, או במילותיו של התאורטיקן היפני מסאו ימגוצ'י: "תצוגת חפצים בפני האלים היא תמיד של פסאודו- אובייקט... ידוע שהאלים היפניים אינם מעריכים דברים אמיתיים." כך, הבגדים אצלי הם "בגדים לשום איש" והעסק הוא "מתווה" בלבד. הכל משמש את התצוגה, זו המכוונת להזמנת האלים.
בסדרת הציורים "אביב מאוחר" (2011-12) "תפרתי" שמלות כלה מבניני הבאוהאוס של תל אביב. מאז יש לי עניין רב ביחסים שבין ארכיטקטורה ולבוש. בספרה של אן קתרין שולץ "שכבות" על הארכיטקט הוונציאני קארלו סקארפה היא מבדילה בין מונוליט ארכיטקטוני שמפגין תלת-ממדיות במלוא מובן המילה ושולל את הריקות שמחייב הצד התפקודי, לבין ארכיטקטורה של שכבות החוגגת את החלקים הנפרדים ואת תהליך ההיווצרות. הביתן הישראלי בוונציה עם קירותיו החתוכים, היוצרים מעין מרפסות פנימיות ועם החזית הכמו שקופה שלו, שמגלה ומשרטטת את מבנה החללים הפנימיים הוא דוגמה מובהקת לזו האחרונה.

הלבוש שאני מציעה לביתן כולל, לצד ציורים, אלמנטים של ארכיטקטורה דקה (מעין טוקונומות) וביגוד דו-ממדי מסוגים שונים (על כנים, על קיר, על מודלים אנושיים, ועשויים מנייר, קרטון, קנבס ושקפים מודפסים) כולם, כמו גם הביתן עצמו הבנוי כמארג של מחיצות, מצביעים על מקורם בציור, בדו-ממדי ובחזיתי. התכנית כוללת:

1. בניית מדף תצוגה בשקע הצמוד לכניסה בחזית הביתן מבחוץ - מעין הזמנה לביקור וטעימה מן המוצג בפנים. בגב המדף תיתלה רצועת בד מודפסת שעל רקעה יעמדו כנים לבושים בבגדים דו-ממדיים מודפסים וחולצות פרגמנט מודפס. הבגדים כאן יהוו המשך לרעיונות עיצוב מדים חדשים לצבא מתערוכתי האחרונה, שצבעם מתחלף מחאקי לורוד (ראה לינק לספר "דגמים ורעיונות" למטה). המדף עצמו בחפיפה החלקית שלו עם המבנה מושפע מארכיטקטורת השכבות של קארלו סקארפה (איור 3) (עמ' 8-9)
2. הבד ברקע המדף, בהתחלפות של צבעוניות ודגם, יעבור על משקוף דלת הכניסה מאחורי דלת הזכוכית, יכנס לחלל קומת הקרקע ויימתח לאורך חלקו של הקיר משמאל לכניסה כשהוא מהווה רקע ל-2-3 ציורים התלויים על הקירות. הבד הוא מחווה ארכיטקטונית המרמזת על המשכיות בין חוץ ופנים ובעליל מצדיע לטקטיקות עיצוב תערוכות של סקארפה. (איור 4) (עמ' 10)
3. בקומת הקרקע תוקם במה בצורת זיגזג מדיקט העוברת בין העמודים (גובה 10-12 ס"מ רוחב 2 מ') שעליה יוצבו ציורים (מעין טוקונומות של קיר אחד) וכני פוליגל לבושים בהדפסות. בערב הפתיחה הבמה תשמש גם כמסלול דוגמנות לתצוגת אופנה של בגדי עבודה עם הדפסה המחוברת אליהם בחזית. בגדים אלה יוצבו אח"כ על כנים בחלל סביב המסלול. על צידם האחורי של הציורים העומדים על הבמה ייתלו מגזרות קרטון גלי המאזכרות לבוש. (עמ' 11-18) הצבעוניות כאן נעה סביב חומים כשקומה זאת היא מעין שלד ארכיטקטוני של התערוכה.
4. בחלל התצוגה העיקרי למעלה יעמדו שתי טוקונומות, כל אחת עשויה שני ציורים גדולי ממדים שעל גבם יישאו ציור קטן יותר. כמו גם כנים עם הדפסות וציורים שהצבעוניות שלהם כאן נעה בין ירוק לאדום כצבעי שלכת – הכסות של הטבע. (עמ' 19-23)
5. בחלל הביניים הגבוה יוצגו עבודות שאינן ציור – מחיצות צרות וארוכות, המדגישות את הגובה ועשויות מצירוף של הדפסות על שקף, על בד ומגזרות פלסטיק מפל, בגדי נייר, ספרי דגמים וכו'. (עמ' 24-26)

*

בראשית דרכי באמנות הצעתי דרך 'העבודות הסיניות' אוטופיה שמקורותיה בחוברות תעמולה סיניות משנות החמישים, כזאת המתבססת על דימויים של חברה יצרנית בתחומי החקלאות והתעשייה. בתערוכה זאת אני מציעה תכנית לחברה מתוקנת השואבת השראה מהתנהגותם של דגמים ויזואליים. יש הרואים את מקורה של הארכיטקטורה בטקסטיל, במיוחד תאורטיקן הארכיטקטורה החשוב מן המאה ה-19, גוטפריד זמפר, שראה בדגם השטיח אלמנט ראשוני לתיחום פנים הבית (ענת דוד ארטמן, "אדריכלות כאמנות / פרשנות למיתוסי המקור של הגל, זמפר ולוס" עבודת מאסטר בפילוסופיה, האונ' העברית). הדגמים שאני בונה בעזרת תוכנה וקטור-גרפית במחשב, מונחים בהתנהגותם על ידי מקצבים חוזרים וחריגה מהם, כך הם יוצרים מעין ריצוד של דימוי ורקע המתחלפים בקדימותם. השימוש בבגדי עבודה (מדים) שמוצמד אליהם מעין ציור גם הוא יוצא מהנחת בסיס של שוויוניות אל ביטוי אישי ואזוטרי.

בסיפור עימו התחלתי: " הצורות השתבצו בהרמוניה לכדי דגמים מדויקים ונהדרים שיש עימם מענה לכל בעיה ומצוקה. מַסתוֹריוֹת ענק הסתובבו וסיפקו חוטים באינספור גוונים לדגמים המתהווים ומשתנים. מפתח סדר פלאי שלט בהמון הקונפיגורציות המסתדרות לפי הנסיבות, ועצם קיומן היה הפתרון."

*

לינקים לשני ספרי אמן שליוו את תערוכתי האחרונה:

1. "דגמים ורעיונות"

http://online.fliphtml5.com/rntw/fjzi/

2. "העסק המאושר"

http://online.fliphtml5.com/rntw/dypy/

<u>איור 1</u> בנייני האומה בבול תערוכת העשור

<u>איור 2</u> הביתן הישראלי בונציה

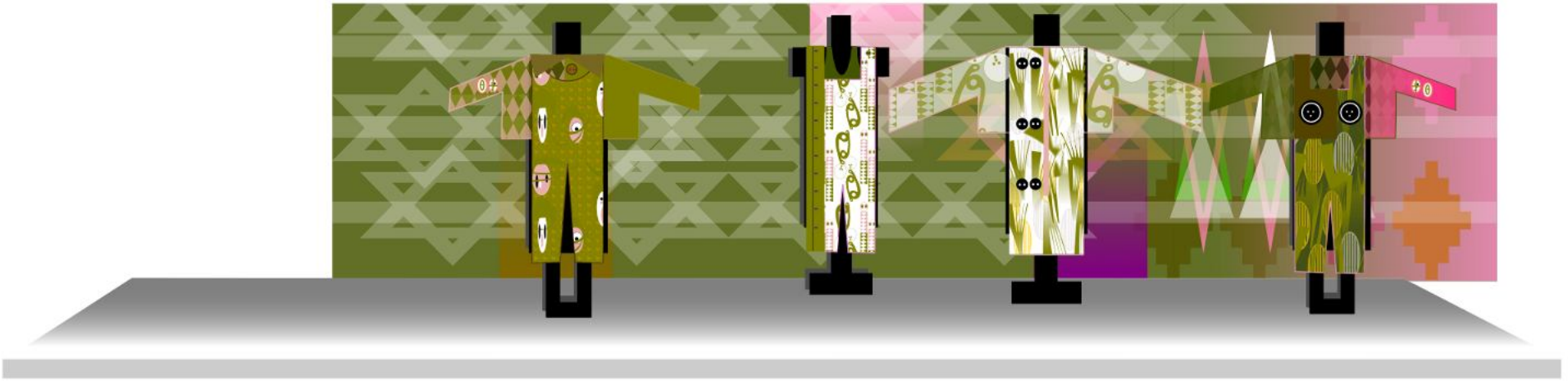

מדף תצוגה במגרעת בחזית, צמוד לדלת הכניסה

איור 3 קארלו סקארפה דוגמאות לארכיטקטורת שכבות בונציה Querini Stampalia Foundation

איור 4 קארלו סקארפה ציפוי קירות בלוחות צבעוניים כרקע לפיסול, מוזיאון קסטלווקיו ורונה

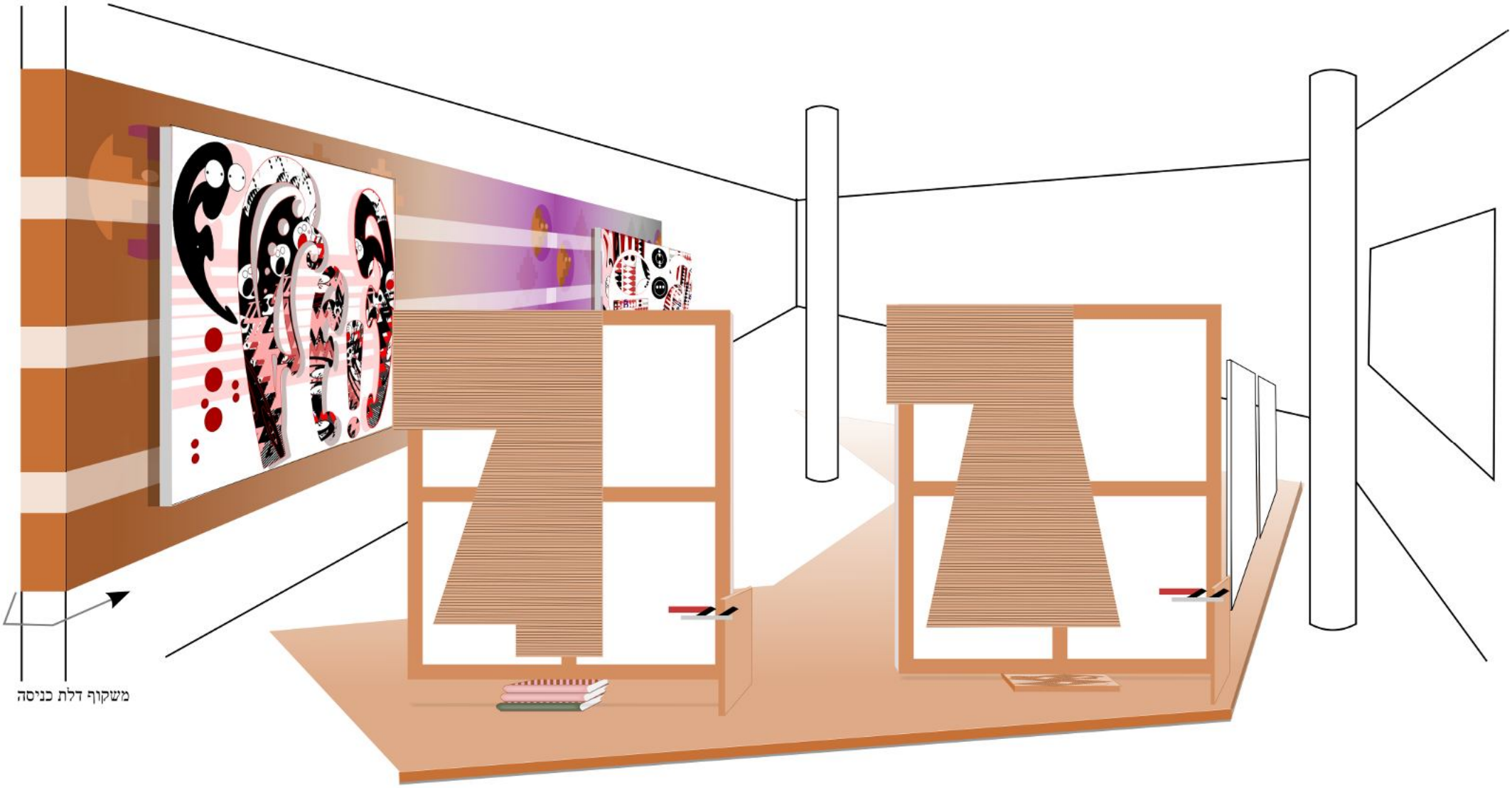

קומת הכניסה עם הבד הנכנס פנימה מבחוץ, מקיף את משקוף הדלת, מכסה חלק מן הקיר ומשמש רקע לציורים

צידם האחורי של הציורים הניצבים על המסלול עם מגזרות קרטון גלי

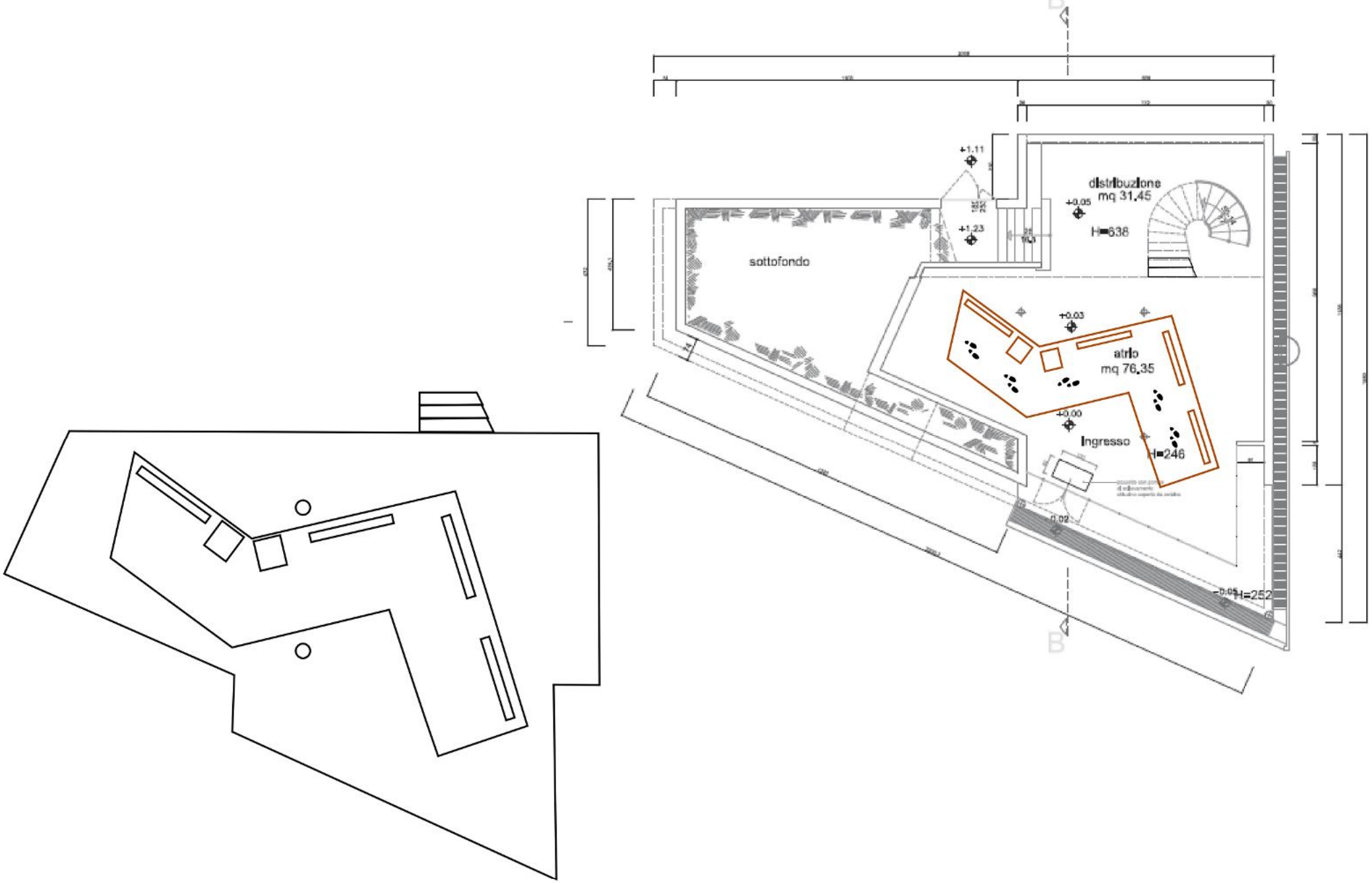

קומת כניסה עם במה מדיקט (מסלול)

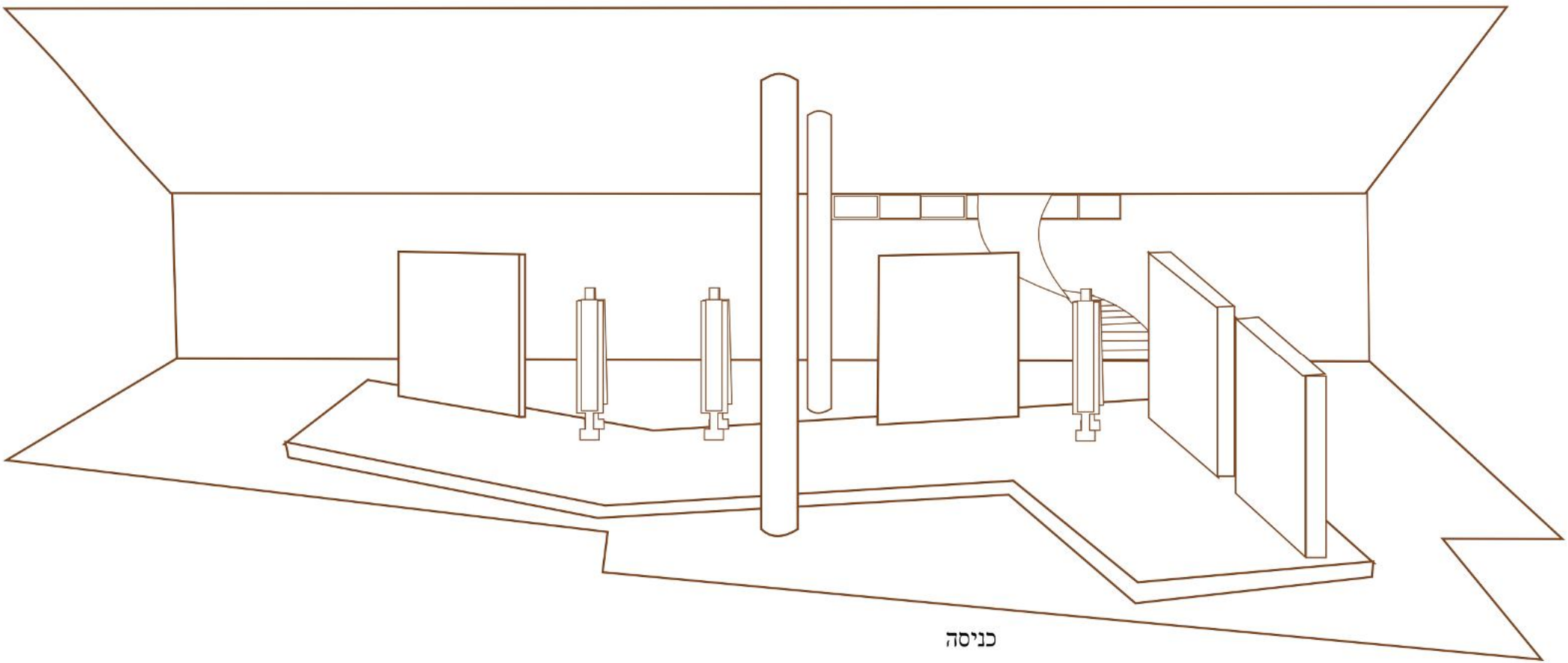

כניסה

איור קומת קרקע מבט מן החזית כלפי המדרגות הלולייניות

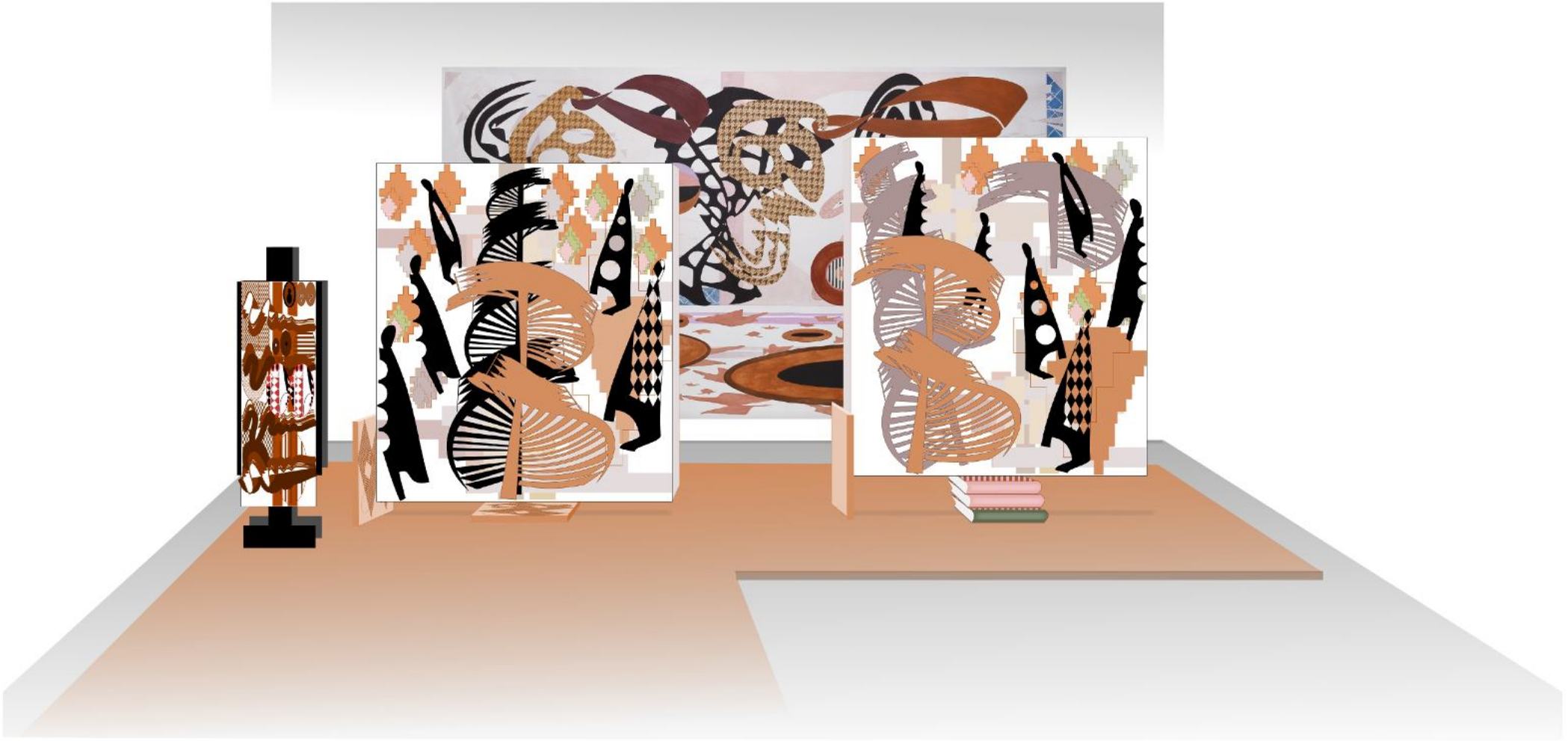

קומת הקרקע עם טוקונומות מוצבות על המסלול בגבהים משתנים, כן פוליגל עם הדפסה על קנבס (בגד דו-ממדי) וציור ברקע

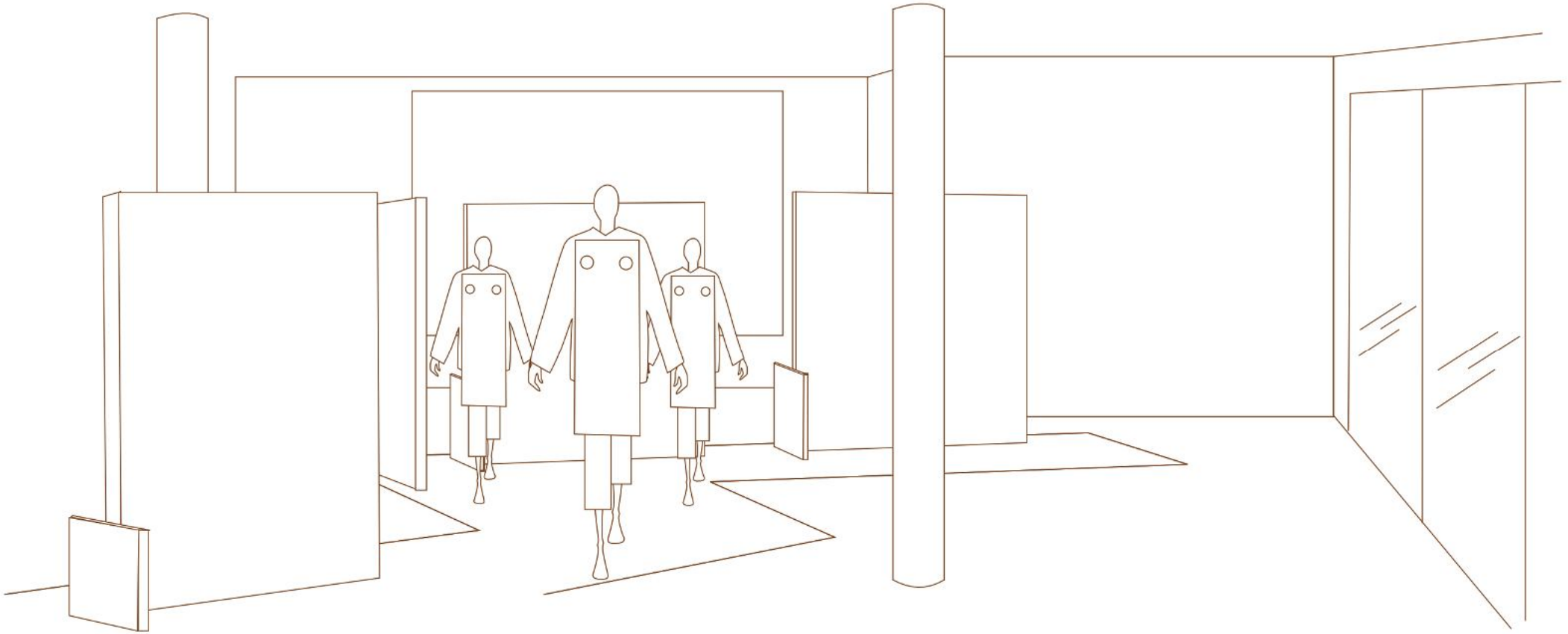

איור קומת קרקע עם מסלול עליו מוצבות טוקונומות ועם דוגמנים בערב הפתיחה

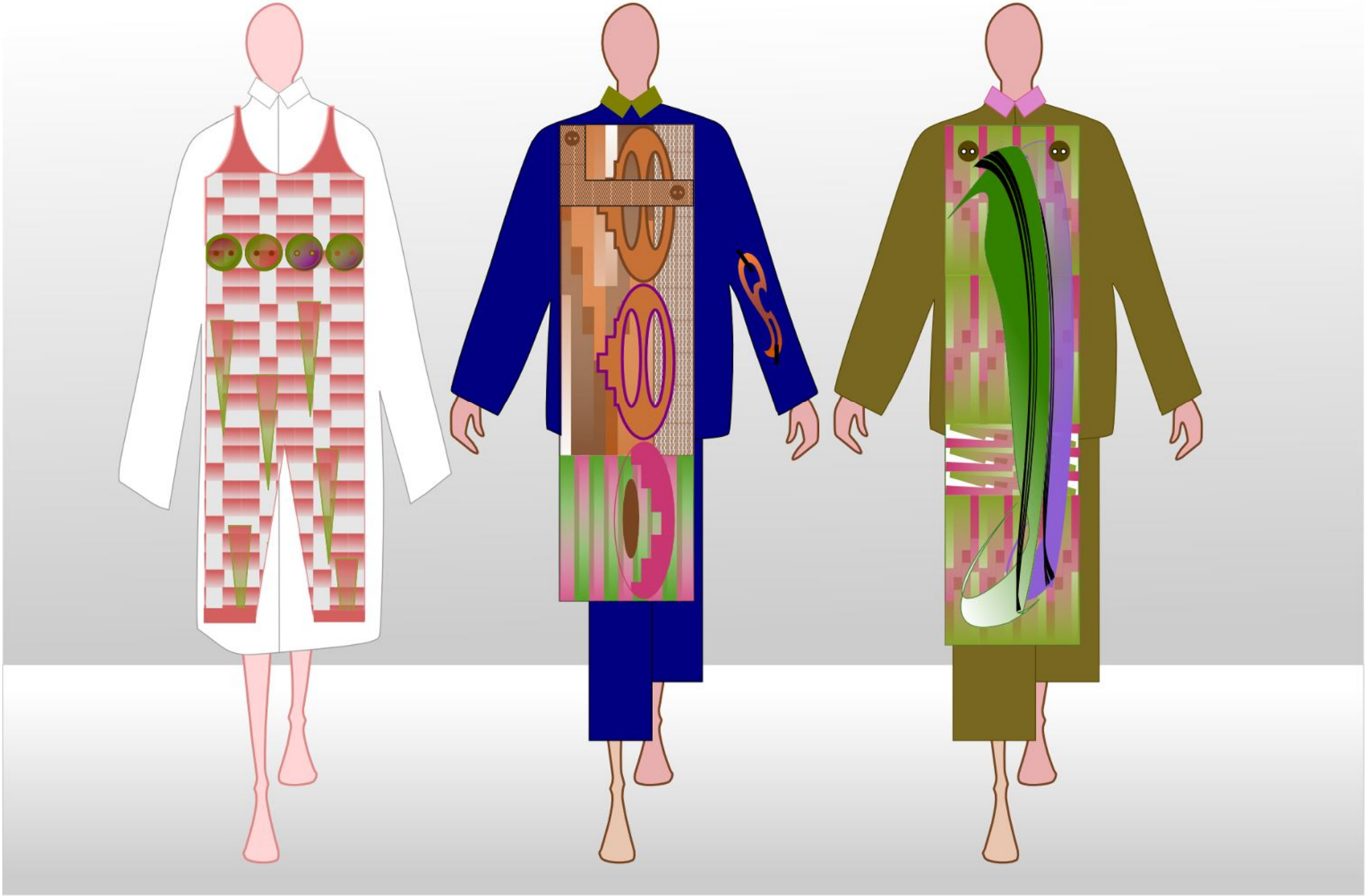

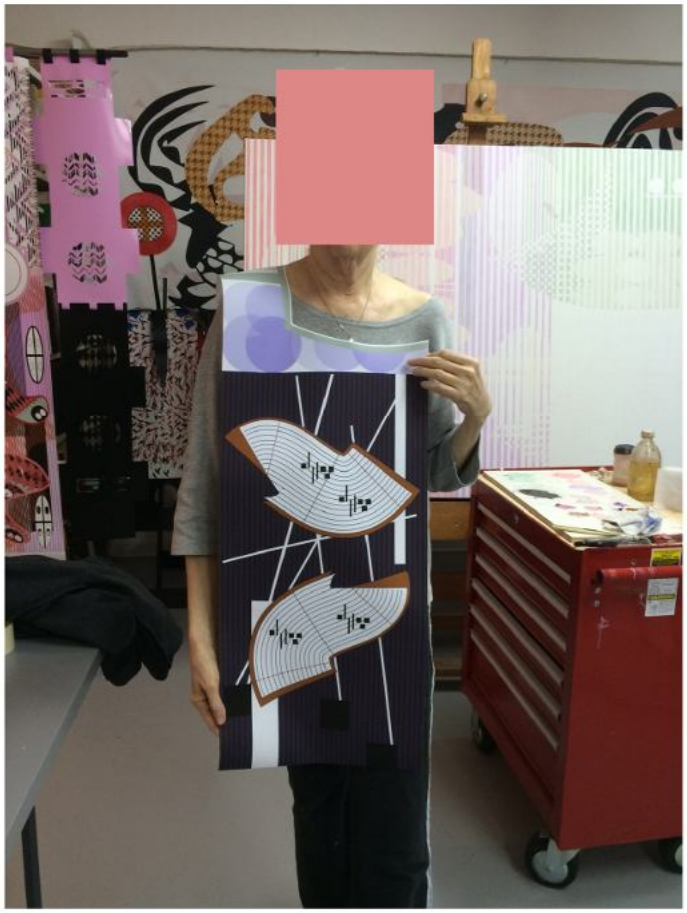

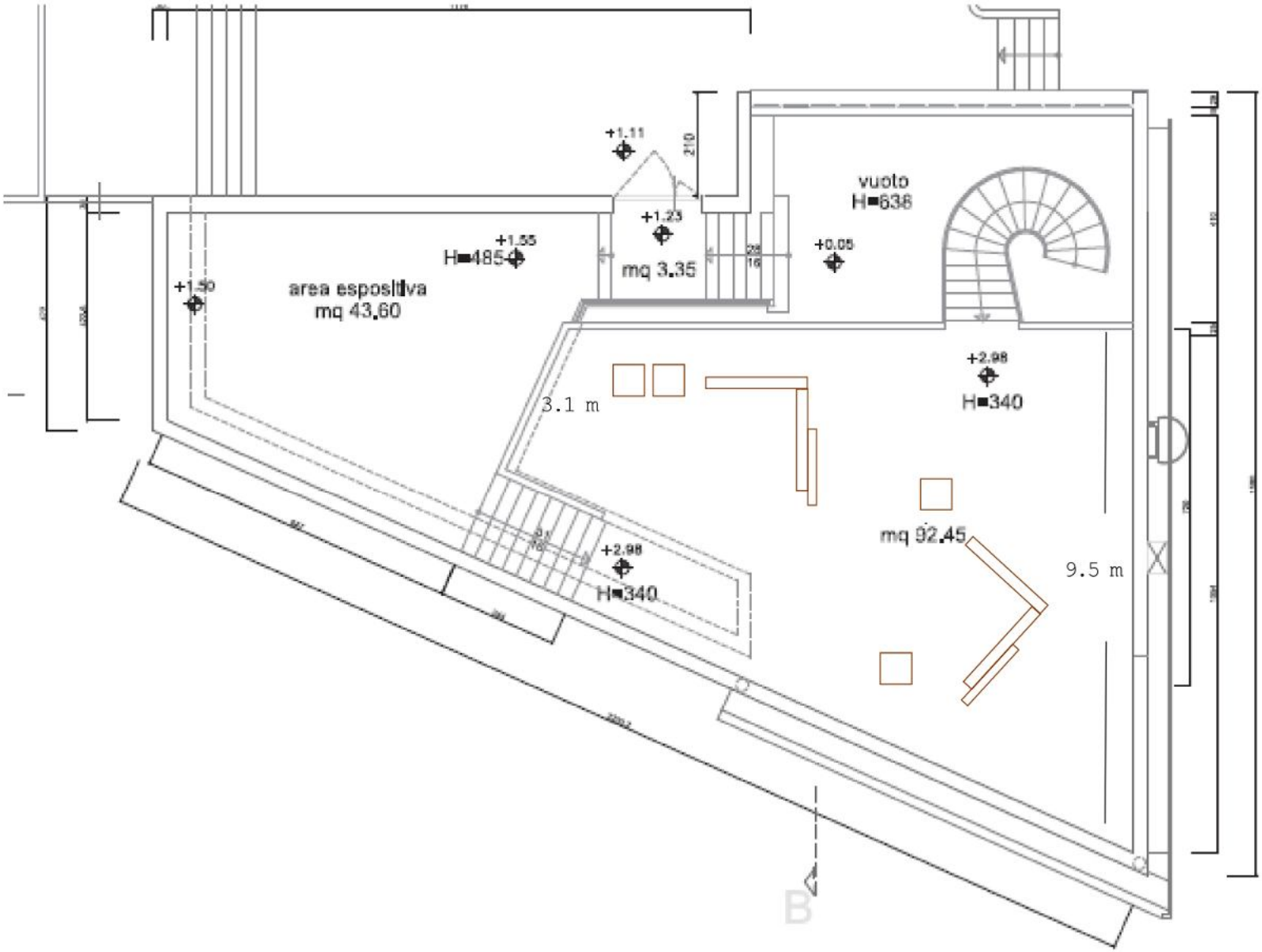

תכנית קומה עליונה עם שני מבני טוקונומה מציורים וכני פוליגל לבושים בהדפסות

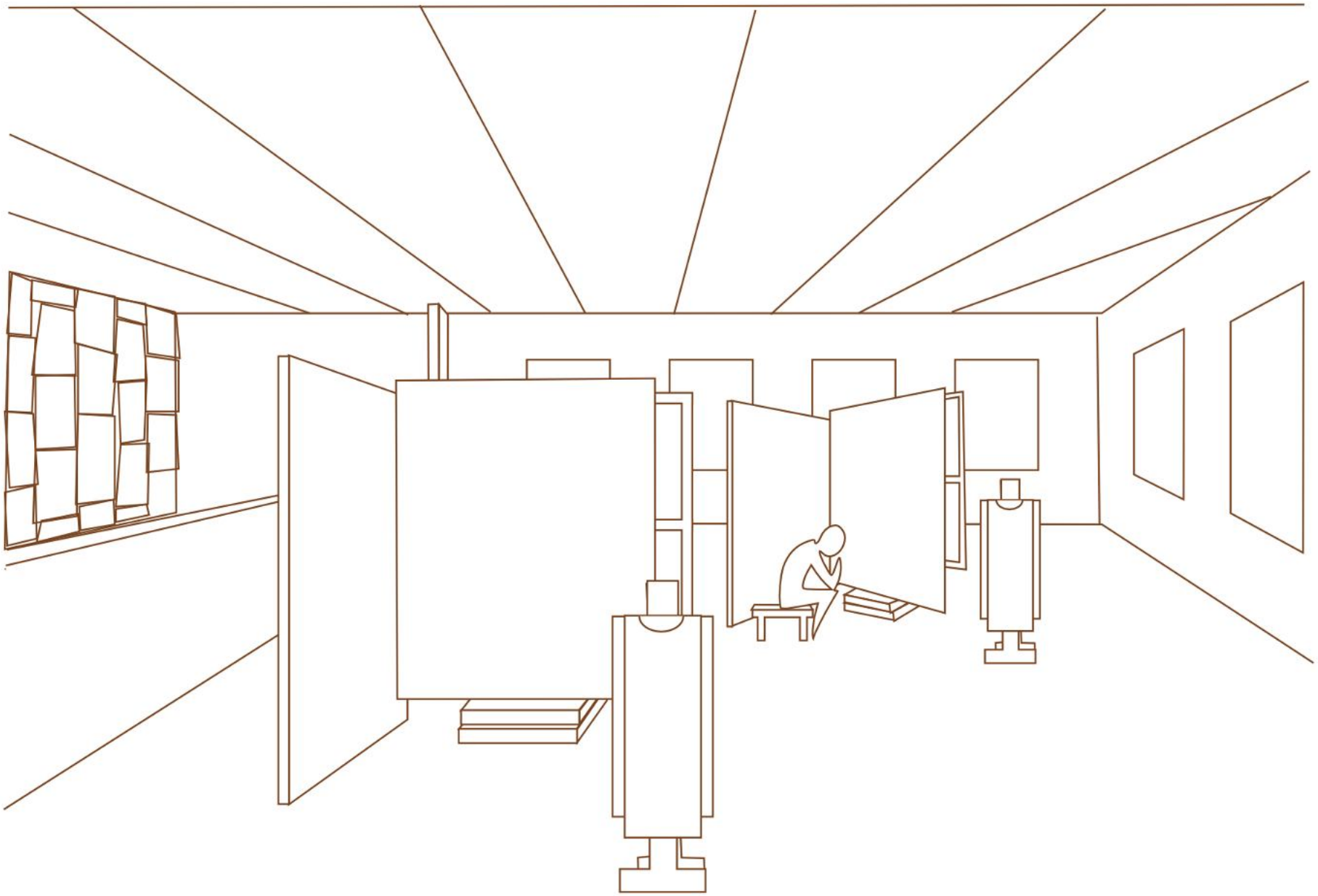

איור קומה עליונה מכיוון חלל הביניים

קומה ראשונה עם מבנה טוקונומה, כני פוליגל עם בגדים דו-ממדיים וציורים

קומה עליונה עם מבני טוקונומות, כני פוליגל עם בגדים דו-ממדיים וציורים. הצבעוניות מתכתבת עם הנראה מן החלון.

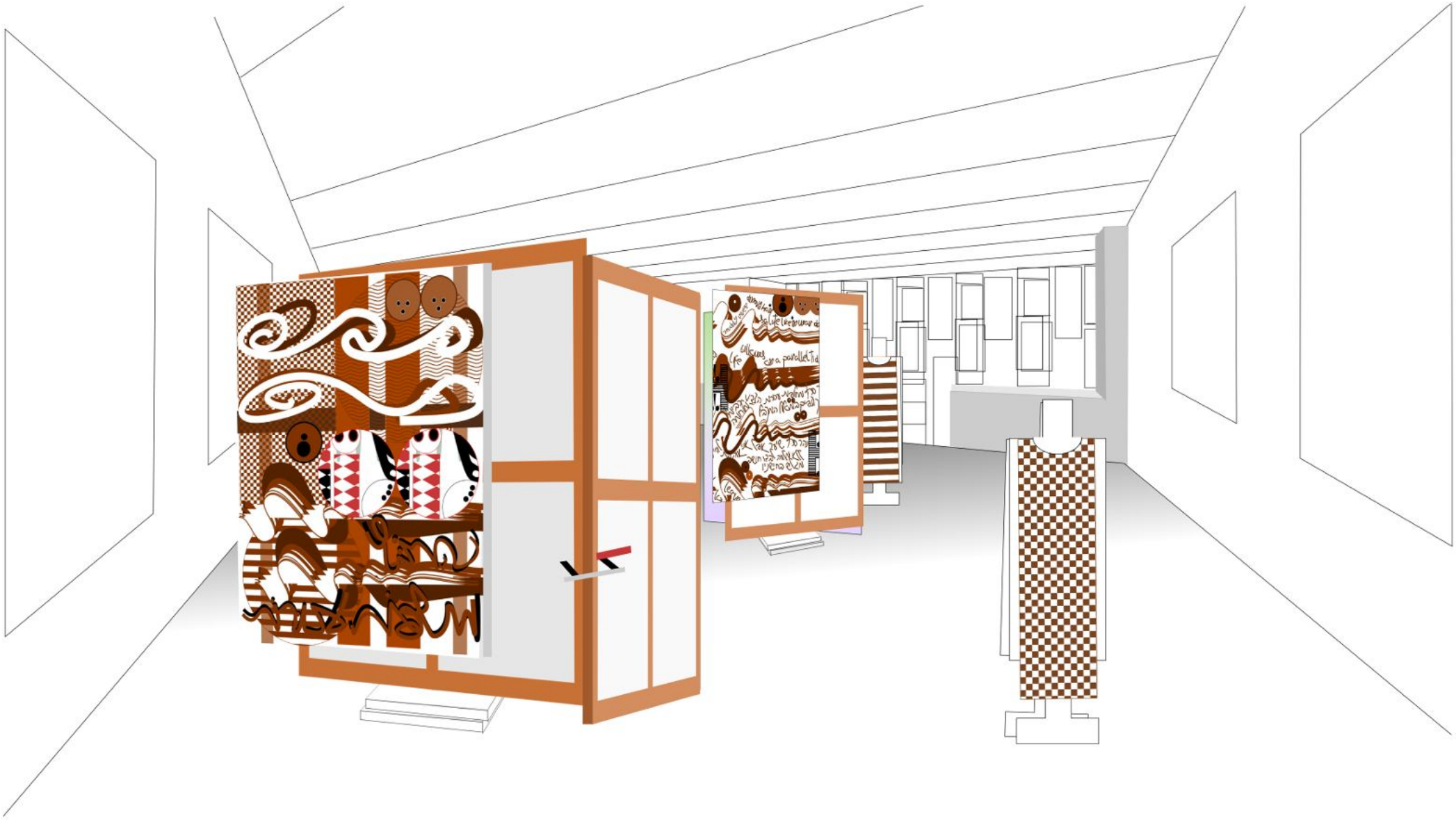

קומה עליונה, מבט מתוך החלל לכיוון המדרגות, עם צד אחורי של טוקונומות שעל גבן תלויים ציורים בצבעוניות שונה

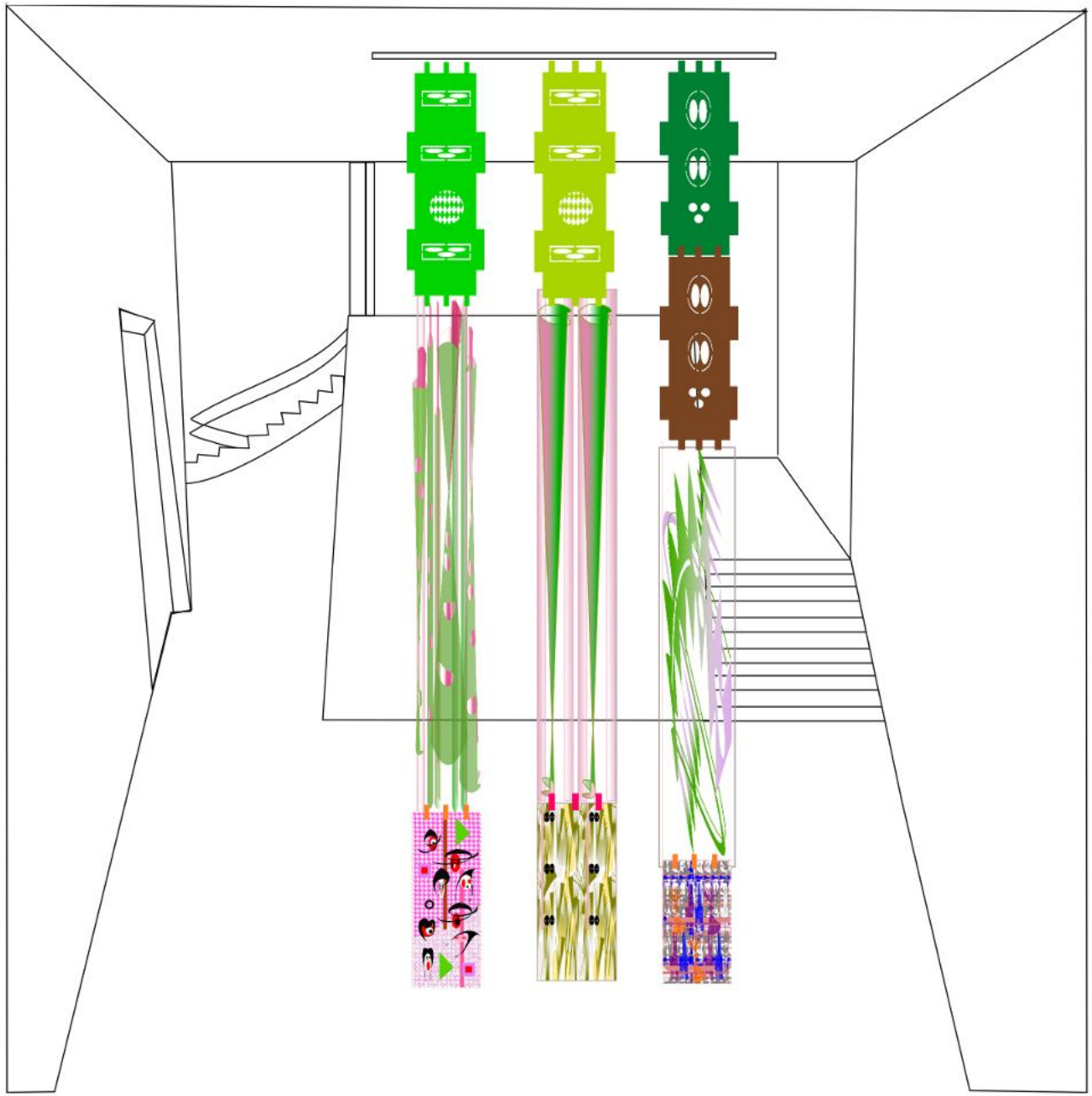

קומת הביניים הגבוהה עם מחיצות המשלבות הדפסה על שקף, על קנבס ומגזרות פלסטיק מפל

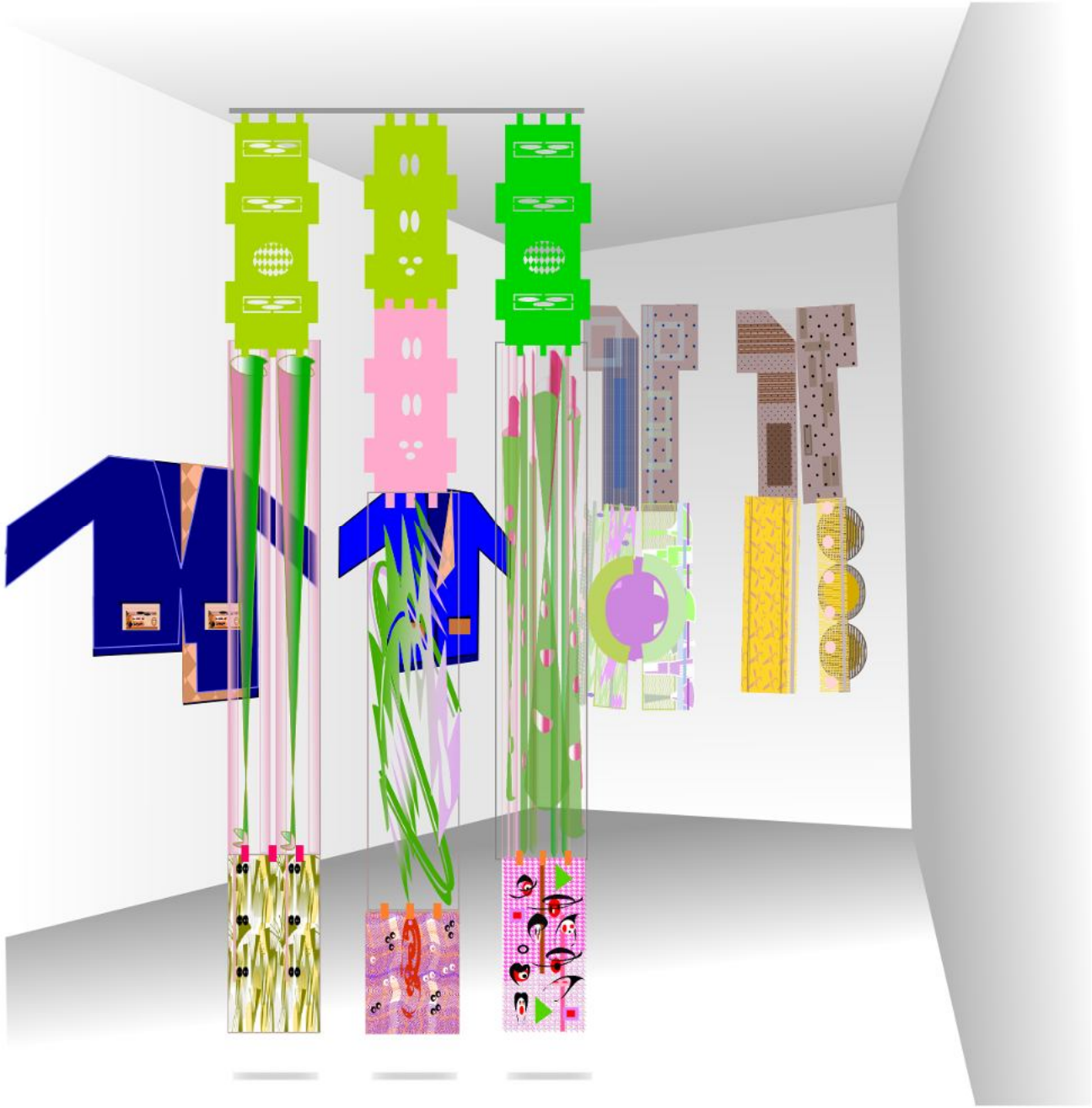
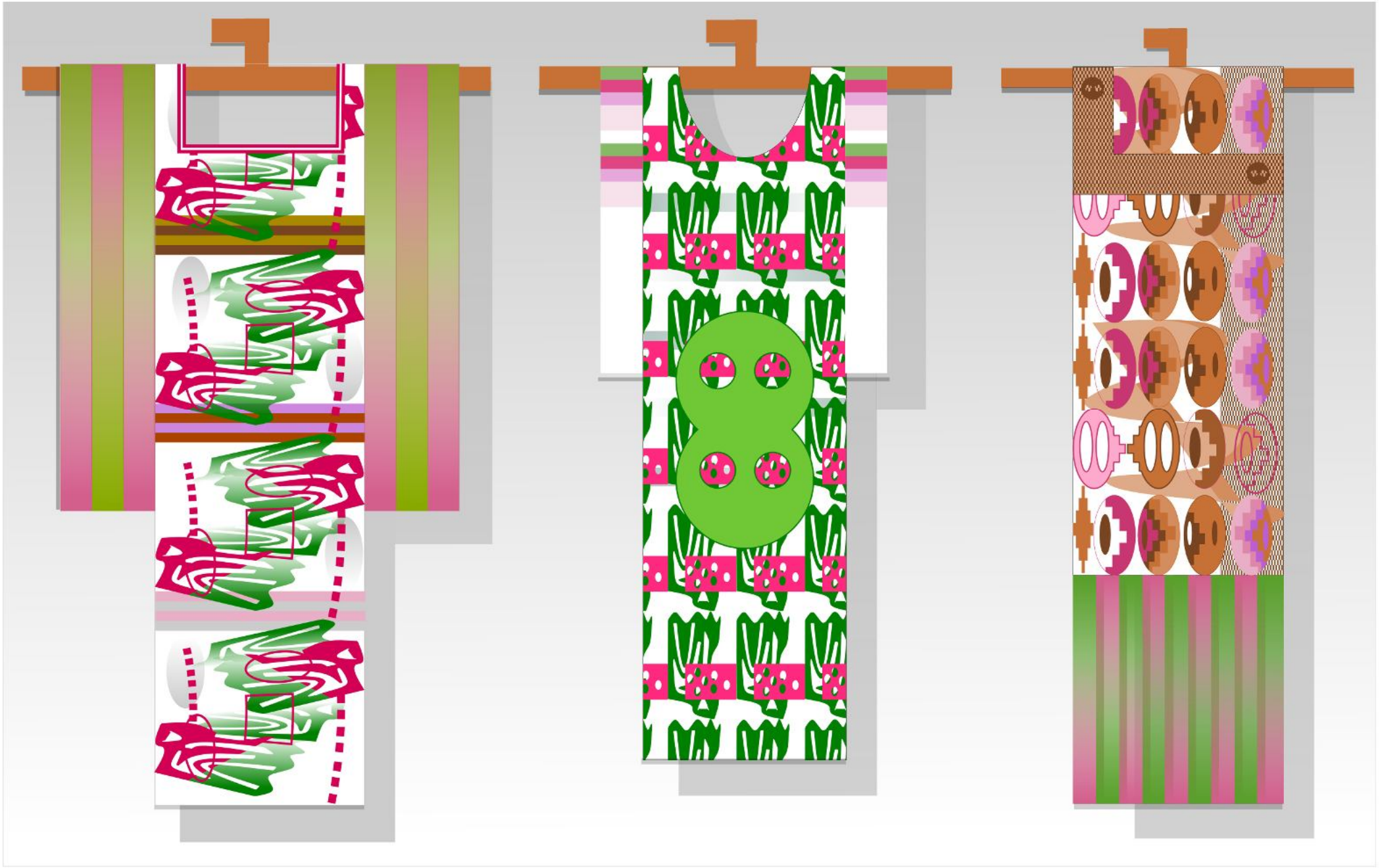
קומת הביניים עם מחיצות ובגדי נייר